

Tampereen kaupungin lausunto luonnoksesta ympäristöministeriön asetukseksi yhteentoimivassa tietomallimuodossa laadittujen kaavojen kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystavasta.

Ympäristöministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta ympäristöministeriön asetukseksi yhteentoimivassa tietomallimuodossa laadittujen kaavojen kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystavasta. Tampereen kaupunki toimittaa tämän ns. Katja-asetuksen lausunnon pyydetysti ympäristöministeriön lausuntopalvelun kautta 30.11.2023 mennessä.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) on nykyisin säädetty kaavan esitystavasta siten, että kaavaa esitetään kartalla ja kaavaan kuuluvat myös kaavamerkinnot ja -määräykset.

1.1.2024 voimaan tulevan maankäyttö- ja rakennuslain muutoksen mukaan kaavat laaditaan valtakunnallisesti yhteentoimivassa tietomallimuodossa. Tämä muuttaa kaavan sisällön ja esitystavan määrittelyä siten, että 1.1.2024 alkaen kaavat koostuvat kaavakohteista ja -määräyksistä.

Lakimuutoksen myötä edellytetään myös tonttijaon laatimista valtakunnallisesti yhteentoimivassa tietomallimuodossa ja esittämistä valtakunnallisesti vakimuotoisesti kartalla ja tarvittaessa erillisenä asiakirjana.

Maankäyttö- ja rakennuslain 29, 40 ja 55 §:n mukaan ympäristöministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä yhteentoimivasta tietomallimuodosta sekä kaavakohteiden ja -määräysten vakimuotoisesta esitystavasta. Maankäyttö ja rakennuslain 78 b §:n mukaan tonttijako esitetään asemakaavakartalla, jos se on laadittu ja hyväksytty osana asemakaavaa ja ympäristöministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä yhteentoimivasta tietomallimuodosta ja vakimuotoisesta esitystavasta.

Ympäristöministeriön asetuksella on tarkoitus säätää tietomallimuodossa laadittavan kaavan tekniset vaatimukset, joilla varmistetaan koneluettavien kaavatietojen yhteentoimivuus sekä kaavamääräysten ja kaavakohteiden vakimuotoinen esitystapa. Lisäksi kaavoissa käytettävistä merkinnöistä annetun ympäristöministeriön asetuksen korvaamisella uudella asetuksella varmistettaisiin, että tietomallimuotoisesti laadituissa kaavoissa käytetään kaavakohteiden ja kaavamääräysten visualisoinnissa kansallisesti yhteneväistä kuvaustekniikkaa.

Tampereen kaupungin huomiot asetusluonnoksen 2 §:ssä esitettyyn vaatimukseen siitä, että kaavassa on noudatettava liitteen 4 mukaista vakimuotoista kaavamääräyksen ja kaavakohteen esitystapaa ja kaavamääräyksen otsikointia

Tähän asti kuntien ja kaupunkien asema- ja yleiskaavoituksessa on käytetty ympäristöministeriön ”Kaavamerkinnot ja määräykset” -oppaiden mukaisia kaavamerkintöjä. Oppaiden esittämiä ja ohjeistamia kaavamerkintöjä on pystytty vapaasti soveltamaan kulloisiinkin paikallisiin olosuhteisiin ja suunnittelutarpeisiin. Nyt, kun kaavamääräyksistä halutaan kansallisen tietomallin myötä koneluettavia, ne joudutaan koostamaan tietyistä vakimuotoisista elementeistä. Koneluettavuutta voi sinänsä pitää tavoiteltavana, mutta se johtaa väistämättä rajattuun määrään erilaisia mahdollisuuksia kaavaratkaisun esittämiseen. Vakimuotoisten elementtien pakollinen käyttö rajoittaa suunnitteluvapautta erityisesti strategisemmilla yleis- ja maakuntakaavatasolla ja voi vaikeuttaa mahdollisuuksia paikallisista olosuhteista ja tavoitteista laaditun kaavan laatimiseen.

Tampereen kaupungin huomiot liitteessä 4 esitettyihin kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystapoihin

Kaavakohteiden esitystapa ja visualisointi tarvitaan ainoastaan ihmisluettavuuden ja kaavan sisällön havainnollistamiseksi. Koneluettavuus ei vaadi esitystavan visualisointia. Tällöin tavoitteena tulee olla lopputuloksen eli kaavakartan selkeys ja havainnollisuus. Eri kaavatasoilla esitettävien merkintöjen havainnollistamiseen tulisi kiinnittää vielä huomiota ja muokata niitä kaavan esitystarkkuuden mukaan. Esimerkiksi kaikkien käyttötarkoitusalueiden pistemäiset esitystavat, joissa on värillinen pallo ja kirjaintunnus, eivät ole yleiskaavatasolla tarpeeksi havainnollistavia, vaan asukkaalle esimerkiksi erilaiset symbolit avautuisivat paremmin, esimerkkinä pistemäinen uimaranta -symboli. Myös lukuisat lähes kaikkiin kaavakartan geometrioihin liitetyt kirjainlyhenteet aiheuttavat sekavuutta.

Tampereen kaupungin huomiot liitteessä 4 esitettyihin kaavamääräyskoodien yhdistelmiin ja kaavamääräyksen muodostamisen periaatteisiin

Tällä hetkellä voimassa olevissa strategisissa yleiskaavoissa on käytetty kahden eri käyttötarkoituksen yhdistäviä aluevarauksia. Liitteestä 4 puuttuu tällaiset visualisoinnit ja mahdollisuudet yhdistää esimerkiksi kaksi eriväristä käyttötarkoitusaluetta.

Yleiset huomiot em. liitteestä 4

Lähes jokaiseen kaavamääräyksen visualisointiin kuuluu kirjaintunnus. Kun kunnat tekevät käyttötarkoitusalueille erilaisia sisältöjä niiden kirjaintunnuksiin lisätään vielä erilaisia indeksinumeroita. Lopullisen kaavakartalla esitettävien kirjaintunnusten määrä on erittäin suuri. Se hankaloittaa suuresti ihmisluettavuutta. Nettipohjaisessa karttapalvelussa on joitain mahdollisuuksia parantaa kartan luettavuutta eri mittakaavatasoilla. PDF-kartan osalta kaiken informaation sisällyttäminen yhden mittakaavan kartalle johtaa sekavaan lopputulokseen ja joissain tapauksissa voi olla tarpeen jopa tehdä erikseen yksinkertaistettu tulkintakartta kuntalaisten käyttöön, mikä olisi turhaa lisätyötä. Näillä visualisoinneilla kansallisella tietomallilla tuotettava ihmisluettava versio ei ole riittävän selkeä. Visualisointeja tulisi testata useilla erityyppisillä kaavoilla ennen asetuksen voimaantuloa.

Yleiset huomio luonnoksesta ympäristöministeriön asetukseksi yhteentoimivassa tietomallimuodossa laadittavien kaavojen kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystavasta

Kaikki kolme kaavatasoa sisältävät eri tarkkuudella erilaisia asioita ja ne laaditaan eri tarkoituksia varten. Kaikkia kaavatasoja koskeva samansisältöinen koodisto häivyttää kaavojen eri tarkoituksen. Koodistot pitäisi räätälöidä erikseen yksityiskohtaiselle asemakaavalle ja yleispiirteisille yleis- ja maakuntakaavoille.

Muut huomiot

Kansallisen tietomallin käyttöönotto ja sen mukainen kaavojen laadinta on aivan uusi tapa tuottaa kaavoja. Ensimmäisiä tietomallina tehtäviä kaavoja tuottaessa suunnittelijoilla ei ole vielä rutiinia tehdä asioita uudella tavalla. Muutos kaavakartan sisällön esittämistapaan on suuri, mistä johtuu, että useita vuosia opetellaan uutta tapaa, ja vasta sen jälkeen päästään tasolle, jolla kaavojen ohjaus on tarkoituksenmukaista ja sisällöt vastaavat suunnittelun tasoltaan nykytilannetta.

Todelliset huomiot ja kehittämistarpeet nyt arvioitavina oleviin koodistoihin ja esitystapoihin tulevat vasta käytännön työn jälkeen. Tässä vaiheessa huomiot ovat teoriatasolla ja moni näkökulma jäänee huomiotta tai korostuu mahdollisesti liikaa. Koodistoja ja esitystapaa ohjaavaa asetusta tulee voida kehittää ketterästi ja päivittää seuraavien vuosien aikana, kun kokemusta niiden käytöstä kertyy. Mahdollisuuden vähentää koodistojen määrämuotoisuutta tulee myös varautua. Asema-, yleis- ja maakuntakaavojen kaavasisältöjen luomista koodiston avulla sekä niiden visualisointeja tulee testata useilla erityyppisillä kaavoilla ennen asetuksen voimaantuloa.